

Мовознавство

УДК 811.161.2'276.6:070

doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.41

orcid.org/0000-0001-9431-4868

Шелепкова І. М.,

старший викладач кафедри української філології та історії
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТУРИЗМУ

Анотація. У статті представлено різноаспектний аналіз сучасної української термінології туризму та визначено провідні напрямки розвитку означеної терміносистеми.

Зацікавленість цією темою обумовлена, по-перше, тим, що сучасна українська термінологія туризму є такою, що динамічно розвивається, має відкриту систему спеціальних номінацій, які активного формуються і проявляються у масовому поповненні її інноваціями, по-друге, ця термінологія широко представлена варіативністю (фонетичною, графічною, граматичною), багатокомпонентністю та багатозначністю, а також значною синонімією багатьох її складових.

Отже, актуальність цього напрямку дослідження обумовлена:

- аналізом термінів сфери туризму, що функціонують у сучасній українській мові;
- розбором тематичної спрямованості, що відображає особливості сучасної індустрії туризму;
- оглядом сучасної української термінології туризму за типологічними та структурно-граматичними особливостями;
- дослідженням у складі терміносистеми сучасної української мови значної кількості міжнаукових термінів, а також предтермінів, серед яких є ті,

що ускладнені синтаксичними конструкціями;

- розширенням наукових уявлень про тенденції розвитку сучасної української термінології туризму;

- вивченням особливостей формування нових термінологічних підсистем;

- розглядом шляхів та способів поповнення української термінології новими мовними знаками, у тому числі запозиченими та утвореними з власних мовних ресурсів;

- оцінюванням типології термінологічних одиниць у сучасній українській мові та їх національно-культурних особливостей.

У статті на прикладах доведено що:

- базова терміносистема туризму в сучасній українській мові є англomовною;

- запозичення є одним із основних засобів її поповнення, що обумовлено потребою суспільства та мови в номінації нових понять, тенденцією до мовної економії та прагненням до універсалізації термінології міжнародного туризму;

- запозичені номінації у досліджуваній терміносистемі представлені прямими запозиченнями, кальками та напівкальками;

- термінологія туризму в сучасній мові стрімко розширюється також за допомогою інновацій, утворених із власних ресурсів або тих, що ґрунтуються на них, насамперед, за рахунок морфологічних (у тому числі утворених від неологізмів-запозичень), синтаксичних та лексико-семантичних неологізмів, а також за рахунок «залучених» та «переорієнтованих» термінів, що прийшли з інших тематичних сфер.

Ключові слова: термінологія; термін; терміносистема туризму; термінологія туризму; індустрія туризму; сфера туризму; сучасна українська мова.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Туризм належить до

найважливіших економічних та соціальних явищ сучасного суспільства, його вплив на різні сфери життя, його важливість у розвитку економіки багатьох країн зумовлюють потребу в осмисленні та дослідженні спеціальної лексики та термінології цієї галузі.

Аналіз спеціальної наукової літератури та лексикографічних робіт [1; 2] з досліджуваної проблематики дозволяє стверджувати, що досі теоретичні питання організації та типологічних особливостей лексики та української термінології туризму залишаються недостатньо дослідженими, тому що номінації туризму та індустрії гостинності в різних мовах світу взагалі порівняно нещодавно стали об'єктом спеціального лінгвістичного вивчення. Лише деякі аспекти цього лексичного розряду піддавалися аналізу.

Нечисленні лексикографічні роботи, у яких проаналізована сучасна українська термінологія туризму, створені фахівцями, в основному, у сфері економічних наук. Термінологічного ж словника сфери туризму, підготовленого мовознавцями-лексикографами, досі не існує. І це зумовлено тим, що спеціальних комплексних лінгвістичних досліджень системно-структурних і семантичних особливостей української термінологічної лексики туризму не здійснювалося, а тому відсутні узагальнюючі описи названої підсистеми спеціальних номінацій і зазначений факт визначає актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї теми. Наукова методологія статті ґрунтується на лінгвістичних дослідженнях у галузі термінології, серед яких виділяємо роботи українських вчених, присвячені: природничій термінології (Л. Симоненко), юридичній (О. Сербенська), суспільно-політичній (Т. Панько) [3], математичній (А. Крейтор), фізичній (В. Пілецький), радіотехнічній (І. Кочан) [4], соціально-економічній (Т. Панько, А. Бурячок), економічній (І. Шелепкова) [5, С. 247 – 276], сільськогосподарській (П. Гриценко, Б. Стасевський), географічній (П. Чучка), образотворчій (Б. Михайлишин), театральній (А. Костюк), спортивній (М. Паночко) та ін.

Термінологія туризму була об'єктом лінгвістичних студій, окремі питання розвитку термінології туризму висвітлені в мовознавчих працях таких українських вчених, як: Н. Біян, яка вивчає лексико-семантичну та структурну класифікацію термінів у галузі туризму в англійській мові [6, С. 142 – 149]; В. Ковешніков, О. Ліфіренко, Н. Стукальська досліджують інноваційні види туризму [7, С. 38 – 44]; М. Мальська, Н. Антонюк, Н. Ганич аналізують міжнародний туризм і сферу послуг; І. Перішко – сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг [8, С. 104 – 109], а В. Прима – семантику і функціонування туристичної термінології [9].

Формування мети статті – визначення структури, складу, типологічних особливостей сучасної української термінології туризму та виявлення основних напрямів її сучасного розвитку.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких завдань:

- визначити теоретичні підстави дослідження, що стосуються зокрема особливостей розвитку української термінології туризму, змістового поняття «спеціальна лексика», «термін», «термінологія», «типологія термінологічних одиниць», «термінологія туризму» тощо;
- охарактеризувати особливості української термінології туризму з погляду типології спеціальних номінацій, їх тематичної віднесеності, структурно-граматичних особливостей та національно-культурної значимості;
- виявити та проаналізувати різні типи інновацій у сучасній українській термінології туризму, а також шляхи та способи їх утворення та закріплення в системі мови;
- описати національно-культурні особливості української термінології туризму в аспекті їхньої представленості в семантиці термінологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток туристичної галузі зумовив необхідність відокремлення цілого пласта лексичних одиниць у самостійну терміносистему, а дослідження термінів сфери туризму стає необхідним вже через стрімке розширення туристичного бізнесу та активізації

контактів із зарубіжними партнерами.

У той же час швидкими темпами продовжує розвиватися і наука про туризм, у ХНЕУ імені Семена Кузнеця введено спеціальність «Туризм», метою підготовки фахівців із міжнародного туризму та управління готельно-ресторанним бізнесом є оволодіння студентами англійською, німецькою, французькою мовами як мовами міжнародного спілкування, опанування професійних термінів та отримання навиків їх вільного використання у спеціалізованому середовищі – туристичний бізнес, екскурсійна справа, готельне та ресторанне господарство.

Усе це дає нам право констатувати, що терміносистема «туризм» є фактом масової комунікації, а її вивчення – найважливішою умовою успішної професійної діяльності та організації подорожей.

Перш ніж приступити до аналізу терміносистеми, необхідно виробити критерії, на основі яких здійснюватиметься її вивчення.

- загальні: історичні (етапи та причини формування терміносистеми «туризм»); поширеність терміносистеми;
- формальні: структурний склад термінів (співвідношення одно-, дво- та багатокomпонентних термінів та терміносполучень); морфологічні та синтаксичні дериваційні процеси (основні способи терміноутворення);
- семантико-сміслові: лексико-семантична структура терміносистеми (виділення підсистем та лексико-семантичних груп усередині них); повнота терміносистеми (відсутність / наявність пропусків у тексті); смислова системність терміносистеми (наявність у ній термінологічних гнізд); смислова ізоморфність терміносистеми (наявність синонімії, омонімії, полісемії та антонімії);
- функціональні: відкритість терміносистеми (стійкість до зовнішніх впливів); проблеми функціонування терміносистеми.

У межах цієї статті зупинимося на розгляді формальних критеріїв, оскільки структурні особливості термінів та дериваційні процеси відіграють важливу роль для розуміння термінів, для взаєморозуміння фахівців сфери

туризму.

Аналізуючи формальну сторону терміна, багато дослідників виділяють дві основні групи термінів, що відрізняються за складом: терміни-слова (однокомпонентні) і терміни-словосполучення (багатокомпонентні). У терміносистемі, що вивчається, є як однокомпонентні, так і багатокомпонентні терміни.

Аналіз морфемної структури термінів туризму дозволив виділити такі типи однокомпонентних термінів:

1) прості непохідні терміни, тобто однослівні лексичні одиниці, основа яких збігається з коренем: *зустріч, круїз, сафарі, квота, курорт, хостел, банкет, сезон, клас, трансфер, хаб*;

2) похідні терміни, тобто однослівні лексичні одиниці, основа яких містить корінь та афікси.

Аналіз показав, що основним афіксом у терміноутворенні є суфікс, що свідчить про входження в систему англomовних словоутворювальних елементів.

До найбільш продуктивних суфіксів можна віднести: **-нн-(я)**: *розміщення, орієнтування, фрахтування, бронювання, резервування*; **-ник**: *провідник, відпускник, мандрівник*; **-аці-(я)**: *маршрутизація, реєстрація, анімація, рекреація*; **-ер/-ор**: *аніматор, ресторатор, кемпер, консолідатор*.

На сьогодні поняття «термін» має багато тлумачень. Згідно з роботами багатьох відомих авторів, терміну притаманно понад двадцять визначень.

Але зупинимося на більш популярному і доступному визначенні цього поняття, зафіксованого у сучасному тлумачному словнику, а саме термін – це «слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [10, С. 1444].

Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики, а сама термінологія визначається двома аспектами, такими як сукупність терміноелементів і назв, а також вчення про утворення цих же

лексичних одиниць спеціальної лексики.

Терміни належать не до звичної всім, повсякденної, загальної лексики, а до спеціальної, що існує в різних підмовах. Тобто свого роду штучно створених термінологічних групах, характерних для різних сфер діяльності.

На сьогодні практично не залишилося професійних галузей, які не були б охоплені термінологічними дослідженнями. Але, незважаючи на вивченість тієї чи іншої галузі, термінологічний арсенал продовжує активно поповнюватися новими лексичними одиницями.

Стрімкий розвиток науки і техніки, досягнення науково-технічного прогресу позначаються в першу чергу на розвитку мови, а точніше її лексики, породжуючи цим таке поняття як неологізми – «нове слово, словосполучення, фразеологічний зворот, що з'являється у мові» [10, С. 770].

Розвиток мови, в цілому, відбувається шляхом найменшого опору, тому в більшості випадків відбувається процес запозичення з іншої мови або переосмислення номінацій, що існували, і значень.

Однак формування нової термінології в тій чи іншій галузі знання більшою мірою залежить від зусиль людей, які працюють в ній або займаються її розвитком. У цьому і полягає системність термінології.

Спеціальні слова, що з'явилися, стають невід'ємною частиною повсякденного життя людини. З часом вони виходять за межі підмови працівників вузької спеціалізації і стають більш зрозумілими для сприйняття оточуючими. Це неминуче, проте неологізмів, з постійним розвитком мови, стає все більше і люди, як правило, не мають достатніх можливостей для того, щоб засвоїти їх усі.

Індустрія туризму також відчуває на собі вплив глобалізації, що надає ефект неминучості самих процесів глобалізації лише на рівні мови, англійська мова закріпилася як базова в межах міжнародного туризму.

Звернемося до сучасного тлумачного словника щодо значення слів «туристський» і «туристичний» і чи має важливе значення цей вибір?

«Туристичний. Стос. до туризму. Туристичне бюро.

Туристична індустрія – сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Туристичний продукт – право на тур, призначене для реалізації туристу.» [10, С. 1486].

«Туристський. *Стос. до туриста, туристів.*

Туристська путівка – документ, що підтверджує факт передачі туристичного продукту.» [10, С. 1486].

Отже, зі словника випливає, що «туристський» застосовується в контексті щодо туриста, тоді як «туристичний» – щодо туризму.

Терміносистема туризму, фіксуючи в мові нові поняття та реалії, перебуває у постійному розвитку. Існує безліч способів поповнення цієї підмови термінами. У цій статті будуть розглянуті деякі з них.

По-перше, запозичення термінів з інших сфер людської діяльності, головним чином з соціокультурної практики (наприклад, *acquisition, animation, carrousel, restricted goods, scheduled service, stopover, standby*).

По-друге, утворення нових термінів, тобто неологізмів. Одна з причин цієї тенденції в тому, що в мові відсутній термін-аналог у вигляді одного слова або словосполучення (наприклад, *agritourist* – *турист, який спостерігає, а також бере безпосередню участь у сільськогосподарському процесі*).

Оскільки неологізми входять у лексичну систему, їх відрізняє системний характер зв'язків, який можна спостерігати на словотвірному рівні. Неологізми утворюються у різних сферах тієї чи іншої діяльності людини. У зв'язку з цим системність нових лексичних одиниць проявляється у функціональному плані.

Функціональний підхід до термінології індустрії туризму можна спостерігати, умовно розділивши новоутворення на такі лексико-семантичні групи:

- типологія туристів: *architourist* (*architecture* + *tourist*) – людина, що подорожує з метою вивчення архітектури; *flashpacker* (*flash* + *backpacker*) – турист, який подорожує на широку ногу; *grey nomad* – літня людина, яка активно подорожує, наприклад, у будинку на колесах; *labor tourist* – людина, яка живе в одній країні, а працює в іншій;

- види подорожей: *daycation* – подорож на один день або незначний термін без ночівлі; *microvacation* – коротка подорож; *minimoons* (*mini* + *honeymoon*) – коротка весільна подорож; *staycation* (*stay* + *vacation*) – відпустка вдома;

- терміни, що мають пряме чи непряме відношення до сфери туризму, але нерозривно з нею пов'язані: *black-hole resort* – курорт, на якому блокуються усі вхідні та вихідні сигнали; *destination wedding* – весілля далеко від міста у популярному місці відпочинку; *shoulder season* – період у туризмі між високими та низькими сезонами; *Stendhal's syndrome* – захоплення, паніка, викликане переглядом художніх чи історичних пам'яток.

Виходячи з того, скільки наведених вище неологізмів з'явилося у сфері туризму за останній час, слід відзначити стрімкий розвиток цієї галузі людської діяльності. Кожна з умовно-створених лексико-семантичних груп практично однаково поповнюється новоутвореннями, що свідчить про циклічність і синхронність процесу.

Туризм, туристичні послуги розвиваються і виникає необхідність «винаходити» слова, наділяти їх певним семантичним визначенням тощо. Це ставить перед лінгвістами завдання організовувати, інтегрувати, систематизувати науку про туризм, сформувати апарат розуміння та комунікативності для осіб, які працюють у цій сфері, а також для звичайних любителів подорожей.

Формування та становлення туризму як сфери людської діяльності відображено в термінологічних словниках, енциклопедіях, підручниках, наукових статтях з проблем туризму. Матеріал, поданий у словниках, найчастіше свідчить про рівень розвитку галузі.

Батьківщиною туризму як виду економічної діяльності вважається Англія. В історії англійського туризму виділяються чотири етапи, які відповідають етапам формування англійської термінології, яка має значний вплив на розвиток світової терміносистеми «туризм», включаючи терміносистеми туристичної сфери китайської та інших мов.

Перший етап охоплює тимчасовий відрізок від античності на початок XIX століття, коли основними мотивами подорожей англійців були торгівля, паломництво, лікування, освіта. В англійській почала утворюватися термінологія туризму: засоби пересування, умови проживання позначалися незначним набором лексичних одиниць загальнолітературної мови: *carriage* (вагон), *board* (харчування, їжа), *excursion* (екскурсія), *hotel* (готель), *resort* (курорт), *itinerary* (маршрут) тощо.

Другий етап охоплює XIX століття, коли було закладено основи матеріально-технічної бази, методи роботи та органи управління туризмом. Саме в цьому столітті з'являються англійські терміни *tourism* та *tourist*.

У зв'язку з бурхливим розвитком туристичної галузі на другому етапі активно формується і термінологія переважно англійською, але також і іншими європейськими мовами, при цьому їх формування здійснювалося відповідно до різних туристичних послуг:

- посередницьких послуг турбюро: *conductor* (гид), *booking* (бронювання);
- послуги перевезення: *commute* (поїздка), *man car* (спальний вагон), *liner* (лайнер);
- розміщення: *maitred'hotel* (метрдотель), *bivouac* (палатка), *room* (кімната);
- послуги харчування: *alacarte* (обслуговування офіціантом і меню), *tabled'hote* (загальний стіл), *buffet* (буфет);
- розваги: *safari* (сафарі), *attraction* (атракціон).

На другому етапі до англійської термінології активно вводяться іншомовні терміни: з французької мови (*coupon* (купон)), німецької (*Baedeker*

(путівник Бедекер)), шведської (*smorgasbord* (шведський стіл)).

Третій етап розвитку англійського туризму та його термінології припав на початок XX століття. Розвиток туризму на цьому етапі характеризується невибагливістю наданих послуг, стандартністю їх набору.

Характеризуючи цей етап, необхідно відзначити, що розвиток туризму йшов паралельно з розвитком та модернізацією транспорту, у зв'язку з чим туристична термінологія значно поповнилася за рахунок таких термінів:

- пов'язаних із послугами перевезення туристів: *leg* (частина колії), *aircraft* (авіація), *aircraft carrier* (авіакомпанія), *shuttle* (приміський автобус, поїзд), *airline* (авіалінія);
- на позначення нових засобів розміщення та номерів: *motel* (мотель), *penthouse* (пентхаус, особняк на даху), *duplex* (здвоєний номер на двох поверхах), *receptionist* (реєстратор, портьє);
- на позначення видів послуг: *reservation* (замовлення, бронювання), *roomservice* (обслуговування номерів).

На третьому етапі англійська термінологія поповнилася переважно за рахунок термінів транспортної та готельної інфраструктури і до кінця третього етапу склався кістяк понятійного апарату сфери туризму.

Четвертий етап – масовий диференційований туризм – триває до наших днів. Диференційований туризм відрізняють різноманітність потреб та мотивацій туристів, множинність вузькоспеціалізованих сегментів у попиті, різноманітність запропонованих послуг та яскраво виражена спеціалізація туристської пропозиції.

Англійська термінологія туризму почала активно поповнюватися термінами:

- сфери спеціалізованого туризму: *agroturism* (агротуризм), *disaster tour* (тур місцями катастроф), *nostalgic tourism* (ностальгічний туризм), *familiarization trip* (ознайомча поїздка);
- сфери гостинності: *condominium* (спільне володіння готелем), *check-in* (реєстрація при заселенні), *check-out* (розрахунок та випуска при від'їзді),

boutique hotel (бутік-готель);

- сфери громадського харчування: *brunch* (другий сніданок), *stand-up buffet* (фуршет, їда стоячи);
- посередницьких послуг туроператорів та турагентств: *catchment area* (зона обслуговування), *last minute tour* («гарячий» тур), *reservation system* (система бронювання).

На сьогодні туризм перетворився на глобальне соціально-економічне та політичне явище, став одним із найприбутковіших видів бізнесу у світі. У цьому стали актуальними дослідження ролі та місця термінології у практиці перекладу, і навіть способів перекладу термінів.

Розвиток нових видів туризму викликав появу нових термінів, зокрема назв видів туризму: *adventure tourism* (пригодницький туризм), *agritourism* (агротуризм), *business tourism* (бізнес туризм), *cultural tourism* (культурний туризм), *ecotourism* (екотуризм), *educational tourism* (освітній туризм), *rural tourism* (сільський туризм), *SPA tourism* (СПА туризм), *wellness tourism* (оздоровчий туризм), *space tourism* (космічний туризм) та ін.

Досліджуючи особливості формування термінології туризму у терміносистемі сучасної української мови виділимо низку тематичних груп, об'єднаних спільною семантикою та функціональним призначенням. Серед найважливіших тематичних груп досліджуваної термінології можна назвати такі:

- найменування форм та видів туризму: *освітній туризм*, *екологічний туризм*, *діловий туризм*, *релігійний туризм*, *екстремальний туризм*, *віртуальний туризм*;
- позначення понять транспортного забезпечення сфери індустрії туризму та їх особливостей: *авіатариф*, *авіап перевізник*, *чартерний рейс*, *регулярний рейс*, *круїзний лайнер*;
- найменування системи розміщення споживачів туристичних послуг та їх специфіка: *бутік-готель*, *клуб-готель*, *конгрес-готель*, *готель-кондомініум*, *бунгало*, *апартаменти*, *пансіон*, *вілла*, *сімейний номер*, *номерний фонд*,

паркінг, пізніше прибуття;

- найменування явищ та понять зі сфери харчування суб'єктів міжнародних турів: *англійський сніданок, континентальний сніданок, повний пансіон, розміщення без харчування, європейський план, кейтеринг;*

- позначення понять інформаційно-екскурсійного забезпечення міжнародного туризму: *готельна анімація, тематичний парк, Діснейленд, океанаріум, аквапарк;*

- найменування явищ сфери документального забезпечення: *агентський договір, туристський ваучер, митна декларація, карта прибуття, віза, предвіза;*

- номінації суб'єктів, які здійснюють діяльність у сфері туризму: *готельний гід, туроператор, сторона, що приймає, ресепшин, контрагент, менеджер туризму;*

- номінації основних заходів та послуг у сфері міжнародного туризму: *конгрес-тур, рекламник (ознайомчий тур), трекінг, передреєстрація, трансфер;*

- назви технологій, прийомів та методів з формування, просування та реалізації туристичного продукту: *менеджмент гостинності, туристика, диверсифікація туристського продукту, пошук нових туристських напрямків, система низькобюджетних авіаційних пасажирських перевезень, фінансовий лізинг;*

- позначення особливостей діяльності туроператорів та турагентів: *ануляція замовлення, підтвердження бронювання, оформлення закордонного паспорта, укладання договорів медичного страхування, комплексна туристична послуга, зупинка продажу туру;*

- найменування природно-кліматичних ресурсів: *низький сезон, пік сезону, сезонність, ландшафтоterapia;*

- найменування історико-культурних ресурсів: *піраміда, пам'ятник, карнавал, музейна програма;*

- найменування соціально-економічних ресурсів: *інвестиції, створення*

особливих економічних зон, високий поріг входження в індустрію міжнародного туризму;

- найменування інформаційних ресурсів: *комп'ютерна система бронювання, подорож, динамічний прайс-лист; інтерактивна карта польотів, термінали самообслуговування;*

- позначення форм, методів та принципів державного регулювання діяльності у сфері міжнародного туризму: *договір комісії, фінансування, податкове регулювання, цільова програма.*

Як показав аналіз фактичного матеріалу, терміни туризму в сучасній українській мові з погляду структурно-граматичних особливостей можуть бути представлені термінами-словами та термінологічними словосполученнями (або квазітермінами).

Терміни-слова аналізованої сфери представлені такими номінаціями:

- непохідними: *тур, готель, сезон, круїз, курорт;*
- похідними: *турист, туристика, туристичний, міжсезоння, круїзний, курортний, курортологія;*
- складними: *турагент, турпакет, інклюзив-тур, апарт-готель.*

До цього структурного типу належать також терміни-аббревіатури, які запозичені з англійської мови зі збереженням латинської графіки: *ARR (прибуття), DEP (виліт), FIT (тур, що включає політ).*

Багатокомпонентні терміни в терміносистемі міжнародного туризму сучасної української мови можуть бути двослівними, трислівними і багатослівними (що з чотирьох і більше компонентів).

Двослівні терміни-словосполучення представлені, в першу чергу, субстантивними терміноодиницями, побудованими за такими граматичними моделями:

- іменник + прикметник (наприклад, *туризм екологічний, комбінований квиток, повний тариф, багажна квитанція, посадковий талон, чартерний рейс, гарантійне резервування* тощо);
- іменник у прямому (називному) відмінку + іменник у непрямому

відмінку (наприклад, *індустрія туризму, стійка адміністратора, лист очікування, дата прибуття* тощо);

- іменник + прийменник + іменник (наприклад, *страхування в туризмі, договір з туристом, заявка на бронювання, обслуговування в номері, тур за покупками* тощо).

Серед продуктивних моделей утворення трислівних термінів міжнародного туризму виділяються такі:

- іменник + прикметник + іменник (наприклад, *туроператори зовнішнього ринку, просування туристського продукту, завантаження номерного фонду, тур вихідного дня, пакет туристичних послуг* тощо);

- прикметник + іменник + іменник (наприклад, *максимальна місткість апартаментів, бонусна програма авіакомпанії* тощо);

- прикметник + прикметник + іменник (наприклад, *автомобільний транзитний туризм, замкнутий круговий маршрут, міжнародні готельні правила* тощо);

- іменник + прийменник + прикметник + іменник (наприклад, *доплата за одномісне розміщення, витрати на виїзний туризм, готель зі зниженою комфортністю* тощо);

- іменник + іменник + іменник (наприклад, *період зупинки продажів, дата зняття броні, лінія розташування готелю* тощо);

- іменник + прийменник + іменник + іменник (наприклад, *тур у супроводі гіда, заявка на отримання візи* тощо).

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що термінологічні одиниці міжнародного туризму поділяються на::

- загальнонаукові терміни: *застосування, підхід, метод, система, елемент; спрямовувати, досліджувати; системний; прийнятий, затверджений;*

- міжнаукові терміни: *чартер, авіарейс, віза, дисконт, чартерний рейс, шенгенська віза, континентальний план;*

- спеціальні терміни: *трансфер, інклюзив-тур.*

У термінології туризму аналізуються два основні типи інновацій: нові запозичені терміни та терміни, утворені за рахунок власних ресурсів української мови.

Іншомовні запозичення в досліджуваній терміносистемі представлені такими різновидами:

- прямими запозиченнями, що входять в українську мову шляхом транскрипції (наприклад, *сінтінг* від англ. *sitting* – організація харчування на круїзному судні, *скі-пас* від англ. *ski-pass* – електронний пропуск на підйомники на гірськолижних курортах);
- транслітерацією (наприклад, *аніматор* від англ. *animator*);
- іншомовні вкраплення, серед яких зустрічаються повні вкраплення (наприклад, *ticket, booking, deluxe, taxfree, dutyfree*);
- окремі кальковані одиниці використовуються в термінології туризму як евфемізми для вираження ввічливості та поважності (наприклад, «*туристи третього віку*» від англ. *third-agetourists* замість «*туристи-пенсіонери*», «*туристи четвертого віку*» від англ. *fourth-agetourists* замість «*туристи-інваліди*»);
- запозичення внутрішнього характеру, які з'являються в українській терміносистемі туризму з економічної (наприклад, *маркетинг, менеджмент* тощо) і комп'ютерної (наприклад, *інтернет, сайт* тощо) сфер діяльності.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що у сучасній українській термінології туризму відзначається активне утворення морфологічних термінів-неологізмів: *маршрутизація, круїзер, надбронювання, передреєстрація; шенген, стопи, конфіде* тощо.

При утворенні термінологічних одиниць, що номінують явища і поняття сфери туризму, дуже високу активність має спосіб складання, представлений двома основними різновидами: основоскладанням (наприклад, *туррегіон, турпродукт, турринок, турвитрати* тощо) і словоскладанням (наприклад, *водій-гід, особняк-готель, сафарі-подорож* тощо).

У сучасній термінологічній системі туризму в українській мові досить поширений також лексико-семантичний спосіб словотвору, пов'язаний із виникненням у семантичній структурі термінологічних номінацій або загальноновживаних слів нових значень та заснований, як правило, на метафоричному (наприклад, *плаваючий тиждень*, *транспортний коридор* тощо) та метонімічному (наприклад, *зоряність* тощо) переносах.

Ще одним механізмом лексико-семантичного способу утворення нових термінів у досліджуваній підсистемі української мови можуть виступати родовидові трансформації семантики словесного знака, пов'язані з розширенням (наприклад, *перевізник* тощо) або звуженням (наприклад, *гостинність* тощо) значення слова.

Як показують дослідження, в аналізований період для цілого ряду термінологічних одиниць сфери туризму української мови характерні процеси актуалізації (перехід окремих груп термінів, які раніше були в пасивному словниковому запасі і мали назву «застаріле», в розряд широкоживаних: *пентхаус*, *апартаменти*, *вілла* та ін.) або пасивізації (перехід термінів у розряд маловживаних та застарілих: *будинок відпочинку*, *оздоровниця*, *профілакторій*, *турбюро*, *бюро подорожей* та ін.)

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що в результаті різних морфологічних, синтаксичних та лексико-семантичних процесів в українській мові утворилася велика кількість міжнаукових та вузькоспеціальних термінів-неологізмів, серед яких є власні терміни, квазітерміни, професіоналізми та професійні жаргонізми, що свідчить про динамічний розвиток сучасній українській термінології туризму у XXI столітті.

Очевидно, що ретельне та багатоаспектне вивчення сучасної української термінології туризму та системних зв'язків між її одиницями має суттєве значення для поглиблення наукових знань про відповідну мовну підсистему та процеси її розвитку.

Література:

1. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підруч. для ВНЗ / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. К. : Знання, 2008. 661 с.
2. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. К. : Слово, 2006. 372 с.
3. Панько Т. І. Від терміна до системи. Львів : Вища школа. Вид-во при Львівському університеті, 1979. 146 с.
4. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. Л. : Вид-ий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. 520 с.
5. Шелепкова І. М. Від терміна до економічної термінології сучасної української мови. *Сучасна філологічна наука: актуальні питання та вектори розвитку : колективна монографія* / відп. за випуск М. В. Мамич. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 247 – 276.
6. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. *Збірник наукових праць «Іноземна філологія»*. Український науковий збірник. 2009. Вип. 121. С. 142 – 149.
7. Ковешніков В. С. Інноваційні види туризму / В. С. Ковешніков, О. С. Ліфіренко, Н. М. Стукальська. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 38 – 44.
8. Перішко І. В. Сучасні тенденції формування лексики у сфері туристичних послуг. *Молодий вчений*. № 3.2 (55.2), 2018. С. 104 – 109.
9. Прима В. В. Туристична термінологія : семантика і функціонування : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. н-т, 2018. 124 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. : іл. ISBN 966-569-013-2.

Shelepko I. Current state of formation Ukrainian terminology of tourism

Summary. The article presents a multi-faceted analysis of modern Ukrainian tourism terminology and identifies the leading directions of development of the term system.

The interest in this topic is due, firstly, to the fact that the modern Ukrainian tourism terminology is dynamically developing, has an open system of special nominations, which are actively being formed and are manifested in the massive addition of its innovations, secondly, this terminology is widely represented by variability (phonetic, graphic, grammatical), multi-component and multi-meaning, as well as significant synonymy of many of its components.

So, the relevance of this direction of research is due to:

- an analysis of tourism terms that function in the modern Ukrainian language;
- analysis of the thematic focus, which reflects the peculiarities of the modern tourism industry;
- an overview of modern Ukrainian tourism terminology according to typological and structural-grammatical features;
- a study of a significant number of interscientific terms, as well as pre-terms, among which there are those complicated by syntactic constructions as part of the term system of the modern Ukrainian language;
- the expansion of scientific ideas about the trends in the development of modern Ukrainian tourism terminology;
- studying the peculiarities of the formation of new terminological subsystems;
- consideration of ways and means of replenishing Ukrainian terminology with new language signs, including borrowed and formed from own language resources;
- assessment of the typology of terminological units in the modern Ukrainian language and their national and cultural features.

The article proves with examples that:

- the basic terminology of tourism in the modern Ukrainian language is English;

– borrowing is one of the main means of its replenishment, which is due to the need of society and language in the nomination of new concepts, the tendency to linguistic economy and the desire to universalize the terminology of international tourism;

– borrowed nominations in the examined term system are represented by direct borrowings, tracings and semi-tracings;

– the terminology of tourism in the modern language is rapidly expanding also with the help of innovations formed from own resources or those based on them, primarily due to morphological (including those formed from neologisms-borrowings), syntactic and lexical-semantic neologisms, as well as due to "involved" and "reoriented" terms that came from other thematic areas.

Keywords: terminology; term; term system of tourism; tourism terminology; tourism industry; the field of tourism; modern Ukrainian language.